

Ott fogsz majd sírni

Rejtőzés

„Ott fogsz majd sírni, ahol senki se lát” – szól Szenes Andor dalszövege, és valóban, a síró ember jobbra különvonalul, ha tud, elrejtje magát, hogy ne mutakozzon gyengének, érzelmesnek. Vagy éppen elfordul, saját testével, mozdulataival alakít ki magának egy privát teret, melyet sírásával belakhat. Magába temetkezik, szemérmes elbújása, szégyenkezése akár a bűn elkövetőjéé vagy a meztelené, aki bűnét vagy fedetlenné vált szemérmét igyekszik eltakarni. Mintha lenne egyfajta hasonlóság a pőreség és a sírás között, a könnyek furcsamód lemeztelenítik az arcot, fedetlenné válik a belső, megmutatkozik az érzelmek tovább már nem rejtegethetőségében. Kifordul az ember belseje, külsővé válik, kívül-

re kerül, aminek belül a helye, megjelenik, ami a rejtett, sötét bensőben lakozik.

A sírásban egyfajta eksztázis van, a világhoz való viszonyulás sajátos módja, amit megmutat a saját sírás és a mások sírásának tapasztalata közti különbség. Ugyanis amikor mi fakadunk sírva, végül is a világhoz fűződő viszonyunkban áll be változás – avagy áll helyre az eredendő viszony –, a teljes világ- és öntapasztalati struktúra változik meg, úgyszólván „megfordul a világ”. Ennek érzelmi vetülete a valóságtapasztalat emocionális átstrukturálódása,¹ például a szomorúság prizmáján átszűrt világ tapasztalata, a szomorúságban megnyíló világ, illetve e világtapasztalat testet elárasztása és „túlcsordulása” az arcon. A világ szomorúságának felfénylése. A sírás ránk tör, a könnyeink elerednek, még akkor is, ha adott esetben nem robbanásszerű hevevésséggel történik, hanem csendben kezdenek el potyogni a könnye-

---

Az írást Dudás Attila barátomnak ajánlom, *Bűngyűjtő* című kéziratának sokat köszönhet e szöveg.

ink, nedvesen csillogni a szemünk. Hiszen a sírás, néhány figyelemre-méltó kivételtől eltekintve, lényege szerint uralhatatlan és irányíthatatlan folyamat, „megesik” a síróval és nem az ő intencionált cselekvése. A valóságtapasztalat említett megváltozása ezért mintegy „kívülről” ér minket, az átstrukturálódás a maga spontaneitásában megy végbe. Így saját sírásunkat valójában nem sírásként éljük meg, nem egy sírás-cselekvés végrehajtásaként, hanem érzelmi „kiáradásként”, eseményként a létben. „Sírok” – illet jószerivel csak egy kérdő tekintetre válaszul mondunk, ám az ígének tulajdonképpen – csakúgy, mint például a ’mosolyogni’-nak – csak grammatikai értelemben van egyes szám első személyű alakja.

Mások sírása ellenben „hamisítatlan” sírásként jelenhet meg számunkra, „viselkedésként”, akaratlagos cselekvésként. A gyengeség jeleként, melynek folytán az úgymond „nem bírta visszatartani” a könnyeit. „Ne sírjál”, vigasztaljuk, de e vigasztalás inkább egyfajta tiltás, esetleg fenyegetés, erőszak. Ám a másik sírásának látványa, bármily reakciót is váltson ki belőlünk, mégis azzal a némiképp kényelmetlen felismeréssel szembesít, hogy a sírás, minden fenomenalitásával együtt, elrejt valamit előlünk. Hogy a síró

rejtőzni vágyása egy eredendőbb rejtkezést rejt magába minden akart vagy akaratlan megmutatkozás ellenére. Hogy minden síró arc rejtély, egy kifejezhetetlenség kifejezése. Miben áll ez a viszony? A kérdésre még visszatérünk, ám most a síró testre irányítjuk figyelmünket.

A test sírása és a sírás saját esztétikája

„Fátyolos a szemed” – éneкли Domján Edit. A fátýol, a könnyek függőnye, mely az ő igéző hangját is beborítja, olyan áttetsző lepelnek bizonyul, mely egyszerre ereszkedik a szem, az arc és a test elé. A sírás a szemekből indulva átterjed az arcra, bevonja a sírás játékába, majd ellepi/elleplezi a síró egész testét is. Mintha a síró szemek tágulnának arccá és testté, a teljes emberi testet szemmé változtatva, átlátszóvá téve a szem, az arc és a test tömör magába zártságát, intakt anyagszerűségét. A sírás nemcsak az egerek itatása, hanem mintegy átítatja a test egészét, áttetsző fátýlat von köré, mely végtére is fellebbenthetetlen, hisz nem alatta van, amit elfed, nem rajta túl, hanem éppen-séggel benne. A könnyes szemben, a telesírt arcban olyan kép tükröződik, mely nem a könnyek árja alatt lebeg, nem odaátról érkezik, hanem ebben az árban jön létre, magában a könnyben keletkezik. A könny eny-

nyiben nem olyan, mint a szem elé tartott napszemüveg, nem az igazi szem megpillantásának gátja, de nem is torzító prizma, hanem a szem egyik lételemének megmutatkozása, pillái alól az arc és a test eredendő világviszonyának megpillanthatósága tör elő. A sírásban nem deformálódik az arc/test, hanem megnyilvánul az az oldala, mely jobbra rejtve marad. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a sírás során elhomályosult szem olyan tükörré válik, melyben a világ minden összemaszatolódása ellenére sem homályosan, hanem kristálytisztán látunk, az áttetsző fátyolszerűség összetéveszthetetlen tisztaságával, a homályosulás mint létállapot és mint megmutatkozás/elrejtőzés felmutatásával. A könnyes szem olyan kristályként működik, melyben a tükröződések potenciális végtelene adódik, a fényt magából kisugárzóva-szétszórvva egy eredendő sokértelműség irányába.

Am a sírás nemcsak könnyeket jelent, hanem grimaszokat és finctorokat is, nyögést, jajgatást, jajveszélést, artikulálatlan hangokat, szipogást, nyeldeklést, elcsukló hangot, rágást és rázkódást, minden tag sírásba vonódását. A sírásnak saját mimikája és gesztikulációja van, saját mozdulatrendszere, mozgástere, komplett testi viselkedésstruktúrája. Sírnai annyi – mondhat-

nánk Merleau-Ponty szellemében –, mint egészlegesen belehelyezkedni a világba egy emocionális stílusban, kivetülni a könnyek, a hangok, a testtartás és a mozdulatsorok révén a világba. Belefolyjni abba a kihűlt világba, világhidegségbe, melyet a forró könnyeivel küszködő megtapasztal. Eme síráspantomim által megteremtett összefüggés-egész az egzisztencia világgal való súrlódásának képét villantja fel, a sérülést, a sebet, melyen keresztül a síróba ki- és beáramlik világ. De a sírás során e fátylon át szemlélt világ maga is átítatódik könnyekkel, összekönynyeződik mintegy, mint ahogy a rázkódás összehalja a világot, melyet megjelenít, létrehozván egy olyan egyszerre száraz és nedves, merev és zilált, jéghideg és forró világszövetet, mellyel a síró összeszővődik.

A sírásban másfelől úgy mutatkozik meg az arc emberi mivolta, hogy láttatni enged valami nem-emberit is belőle. Az arc alatt meghúzódó pofa, az artikuláció által eltakart félelmetes-artikulálatlan hangszakadék egy ember-alatti, ember-előtti világot sejtet meg az egzisztencia mélyén. A könnyek folyása elmosza az arcvonásokat, vagy inkább olyan alakzatokat vonalkáz bele az arcba, mely újraképzí, mintegy újradefiniálja az emberi arcot, nem annyira az animalisba illesztve vissza, mint az alvás vagy a mámor jelensége, hanem egy arckifejezéseké szilárduló mozgás

elé és mögé, egy kaotikus-amorf, az arc lehetőségeit egyszerre és egymás után váltakozva megmutató állapotba. A síró arc kegyetlen átesztétizálása a hideg-fürkésző tekintet által – „szép, amikor sír” – ezt a minden rendezett, harmonikus szépségen inneni szépséget érti félre és torzítja el az arc és a sírás eltárgyasítása révén. Ez a megjelenés azonban tulajdonképpen nem szép, noha persze vannak olyanok, akik képesek vagy megtanultak szépen sírni. „Szépen”, értsd, a sírás kaotikus-testi összetevőit elrejtve, a vinnyogás és a bömbölés rít hangjai nélkül, a nyál és a takony könnyekkel keveredésének gusztagustalansága nélkül, a remegés és rángatózás csúfságai nélkül, azaz elfedve benne azt, mi lényegének összetevője, miben felsejlik a sírás testbe ékelődése, azt kitöltő tágassága és mélysége. Ám e hatást nem is a sírás fenségessége vagy gyermeki bája okozza, nem a monumentalitás vagy a kicsiny együgyűség megjelenése. Nem megismerő képességeink maximumát vagy minimumát provokálja, hanem a látvány antropomorf és antropometrikus humanitását, a kifejezőképességet és uralhatóságot magát. Sírás esetén éppen az arcban és az emberiben, az uralhatóban, a felelősségünk alá vonhatóban mutatkozik meg az ember archaikus és anonim életbe gyökerezettsége, az emberi nem-emberiből való előlépésének, a pofa arccá szilárdulásának

törékenysége. Az arc „cseppfolyóságára” látunk rá, kifejezéstelenből kifejezővé válására, s e különös mozgás megnevezésére a szép, a fenséges vagy a bájos helyett talán alkalmasabb a *megrendítő* fogalma, mely egyszerre utal a síró arc és az őt szemlélő tekintet kölcsönviszonyára, illetve a rendezettség tünékeny mivoltára.

Szokás azt mondani, hogy egy bizonyos kor után az ember felelős az arcáért. Hogy nyomokat hagy rajta az élettörténete, mely így végül is önnön alkotásának tekinthető, természetesen „hozott alapanyagból”. Az arcokat felszántó barázdák és ráncok, a szemöldök és a száj íve, az orr és az áll tartása, a szemek fényárnyék játékaik mind-mind tanúskodnak a személy életéről, világhoz való viszonyáról. Mindez igaz, ám a sírás jelensége módosít rajta. A fent kifejtettek alapján ugyanis azt mondhatjuk, hogy arcunk kifejező mivoltáért általában véve ugyan felelősek vagyunk, de arckifejezésünk részben mégis túlterjed felelősségünk határán. Pontosabban kívül esik a teljes uralhatóságon, ezért az érte vállalt felelősségnek be kell bocsátkoznia az uralhatatlanba, a tudatosan nem teljesen irányítható és elsajátítható ember-előtti szférába. Sírásban megmutatkozó pofázmányunknak úgy kell hozzánk tartoznia, hogy nem teljesen a miénk, mivel átnyúlik az érzelmeknek kitett preperszonális életfolyamunkba.

A sírás patho-logiája és a passzivitás ünnepe

A sírás lehet erős és gyenge, hangos és halk, sőt néma, hangtalan is. Lehet szípigás, pityergés, sírdogálás és zokogás, bőgés, bömbölés, jajveszélés is. A könnyek folynak és hullnak, potyognak és záporoznak, csordulnak és patakszanak, ömlenek és cseppennek. A szem átnedvesedik, könnybe lábad, az apró könnycseppek krokodilkönnyekké duzzadnak, a siralmak és siránkozások elárasztanak. Egyesek sírva vígadnak, mások nevetésének sírás a vége.

Sír Zeusz, Akhilleusz és Hérakleitosz, Jób és Jeremiás, Mária, Jézus és Mária Magdolna is. A sírás emberi, túlon túl emberi jelenség, de talán még az állatok is sírnak néha, s van, aki a Szűzanya szobrát könnyezni látja.

Ami az érzelmeket illeti, a könnyek egyaránt kifejezhetnek szomorúságot/bánatot, fájdalmat, gyászt, dühöt/haragot, panaszt, meghatottságot/elérzékenyülést, stresszt, feszültséget, megrázkódtatást, frusztrációt, de akár vidámságot, örömet, boldogságot és élvezetet is. Lehet sírni zene hatására és valami hatalmas szépség láttán (esztétikai sírás). Kísérheti a bűnbánatot vagy a vallási tapasztalatot (megtérés, megérintettség, felismerés stb.), míg az

ún. agapikus könnyek, melyekről Augustinus ír, az isten- és felebaráti szeretet-érzést fejezik ki. Néhány embernél, továbbá, beszélhetünk érzelmek nélküli, patológiás kényszersírásról, ezzel szemben mindannyiunk szemébe könnyet csalhat a cigarettafüst és a hagyma, az álomság, az ásítás és a nagy hideg is.

A sírások fent jelzett sokfélesége – az utóbbi eseteket leszámítva – az érzelmek valóságos kavalkádját mutatja, a tipikusan hozzátársított szomorúság mellett az emóciók szétartó sokféleségét. Mintha ez a sokadalom egy olyan általános, önmagában meghatározatlan érzelmekkel túlterheltséget jelezne, melynek érdemes utánagondolni. Van-e valamilyen általános kiváltó oka a sírásnak? Van-e a sokféleség mögött valami egységes alakzat, mely ezekben megnyilatkozik, van-e úgyszólván „lényege” a sírásnak? Ha túllépünk a sírás fiziológiai és pszichológiai szintjének elválasztásán, mely az élettani folyamatok és az érzelmek kettős leírásával operál, és a sírást mint az egzisztencia egészes megnyilvánulását tekintjük, melyben megmutatkozik valami kiváltképpen rá jellemző, úgy továbbléphetünk. Első fokon a *tehetetlenséget* találjuk, azaz az aktív cselekvésre képtelenséget, egyfajta gyengeséget. Úgy tűnik, ez lehet az az átfogó fogalom, mely egybefogja a fent említett érzelmi sokféleséget. Mintha a sírásban megmutatkozna

az általában vett kiszolgáltatottság az érzelmek előtt, legyenek azok bármilyenek is. Egyfajta passzivitás, mely a rajta eluralkodó érzésekkel szemben feladja az ellenállás vagy a legyűrés bármely formáját, megadja magát nekik, hogy aztán a sírás során gáttalanul utat törhessenek kifelé.

Azonban e passzivitás tulajdonképpen nem egyszerűen általános reakció az érzelmekkel szemben, hanem pontosan az *érzelem* általános formája. Az érzés/érzelem maga szenvedés, szenvedőlegesség, a *pathosz* (*passio*) passzivitás, elszenvetés, a legtágabb értelemben vett befogadó magatartás, a szenzibilitás megnyilvánulása.²

A sírás tehát inkább az érzelem mint olyan megnyilatkozása, *pathosz*, könnyben cseppfolyóssá vált világszenvedés. A sírásban végül is nem annyira kifejeződnek az érzelmek, hanem inkább – engedtessek meg e csavarintás – befejeződnek, eljutnak lefolyásuk által a maguk végpontjához. Így aztán minden érzelem sírás, csak éppen nem mindegyik szerzi meg magának sajátlagos könnyeit. A sírás a világgal szembeni szenvedőleges magatartás megmutatkozása, a világ elszenvetése mintegy. Világviszony, mint fentebb a pantomim kapcsán jeleztük, melynek során a világ behatol a szubjektumba, beszivárog, begyűródik,

bemaródik annak belsejébe. A túlaktív (állapotú) szubjektivitás ezért nem képes sírni, míg a passzív rendelkezik egyfajta olyan világérzéssel, világélménnyel, melynek során az őt átjáró világot könnyei által mintegy visszatéríti önmagába. A sírás szubjektuma, ez az individualitáson túli anonim alanyiság a világ médiumává válik, melyben az önnön szövetét felsértve saját magára hajlik vissza. A sírás a könnyek árján önmagába visszaáramló világhoz való viszony alapvető formája, ami engedi megjeleneni, azaz a megjelenésben létrejönni az érzések sokféleségét. Ezért van, hogy nem kifejezi az érzelmeket, hanem szétválasztja azokat, szétszálazza azt, ami a *pathosz*-együttesben egybefonódva adott. A sírás a test érzelmekkel teltségének jele, általa mintegy kifolynak/megjelennek ezek a testből és a testen. A test így eredendően érzelmekkel/könnyekkel telítettnek mutatkozik, mondhatni „könnytartálynak”, *pathoszeit* nem annyira felkelti valamilyen behatás, élmény, mint inkább előhívja – akárcsak a mosolyt vagy az örületet más hatások. A sírás a megjelenés mozgása tehát, melyben a megjelenő (a könny) végső soron azonos azzal, ami benne megjelenik (az érzelemmel). Nem rejt el hát semmit, vagy ha tetszik, épp a rejtekezést rejt el, a meghatározatlan sokféleséget.

Meghatottság, testté vált idő

„A barátság, kedveseim, visszafojtott sírás” – dalolja Bereményi Géza szövegét Cseh Tamás. Szép, enigmatikus mondat. Talán a bennünk meglévő állandó sírásra utal, melyet a barátság – jóllehet nem egyetlenként – mintegy visszafojt, felfüggeszt, elodáz. A folyamatos sírhatnákra, melyet nem valamely meghatározott érzelem indukál, például a szomorúság valami miatt, nem is a világ konkrét állapotának siralmasága, bár ez sem lebecsülendő szempont. Inkább életünk egészének, annak legboldogabb, legvidámabb vagy éppen lehidegebb, legérzékletlenebb pillanataival együtt is alapvető sírásba hajlásáról van szó, a világhoz való eredendő síró odafordulás viszonyáról.

Schopenhauer azt állítja,³ hogy a sírás saját énünk iránti részvét, azaz tulajdonképpen önszeretet, magunk felé fordított *agapé*. Ennyiben az erőszönösségének és az *agapé* önzetlenségének kapcsolódása és keveredése, akárcsak a barátság, a *philia*.⁴ A részvét végső tárgya pedig nem ez vagy az a szenvedés, hanem maga az emberi sors, a végesség.

Sírás és barátság – e látszólag távoli jelenségeket, úgy tűnik, a véges emberi lét tapasztalata és a minden

szenvedésen túli *pathosz* rendeli egymás mellé. A szenvedőleges világviszony passzivitása a halállal szembe-sít, mintha minden egyes sírás, még ha boldogító örömből származik is, magába rejtene valamit a gyászból, a barátság pedig a végső soron elodázhatatlan, ám minduntalan tapasztalattá érlelődő elmúlás időleges félretolásának bizonyulna. Merthogy a síró szem végső soron az „elmúlás érzékszerve”, a folytonosan eltűnő regisztrálása. Talán a *meghatottság* fogalma fejezik ki legpontosabban azt a minden sírásban ott megbúvó hatásnak kitett elérzékenyülést, mely a könnyeket egyfajta *testté vált idő* jeleiként állítja elélnk. A meghatódásban és meghatottságban a sírás eredeti időélménynek mutatkozik, az időhöz való olyan nem-teoretikus viszonyulásnak, mely – mint kifejtettük – a maga meghatározatlanságával a belőle felfakadó és érzelmeké konkretizálódó érzések forrása.

Ennyiben a sírásnak melankolikus/nosztalgikus karaktere van, a minduntalan eltűnő világ feletti rezignált tünődés hatja át, miért is legmélyebb természete szerint folytonos búcsúzást takar. Mindez ott lappang még a reménytelen sírásban is, ám itt nem a jelen, hanem az eljövő tűnik el, hogy e jelent eltörlő jövő elmúlása/eltörlődése legyen a tapasztalat tárgya. És ott lappang abban az elnevezetlen sírásban is, melyet nem a jelen vagy a jövő elmúlása

vált ki, hanem az eleven múlt elmúlása, hogy belőlünk kitörlődve a halált termelő emlékezet és felejtés játéktérébe illeszkedjen. Ha már nem fáj valami emlék, minek még fájnna kéne, mégis ottmarad bennünk, ha a boldogító visszaemlékezés a puszta tények konstatálásává hűl ki. Vagy mikor egy túl sokszor mesélt saját élmény komplett narratívává válik és elveszti sajátlagos jellegét. Saját múltbeliségünk válik le ilyenkor rólunk, hogy útnak induljon testünk mélyének szövevényes útjaira.

A sírás így az elillanó idők soha teljesen nem tudatosuló tapasztalata, az elszenvedett világ eltűnése és annak homályos sejtelve, hogy hiábavaló törekvés az érzelmek által e folyamatot megállítani. Hogy a tudat által állandónak vagy folyton változóknak, de mindenképp megérintettnek, ha nem egyenesen megragadottnak tudott lét az érzésben olyannyira képlékenynek mutatkozik, hogy hiába az érzelmi visszacsugárzás a szubjektumon át, a be- és kiáramló világ a sírón keresztül nyomokat hagy csak maga után, a teljes kiüresedés és kifosztottság állapotát. A sírásban a részvételtjes szeretet mellett, ahogy Schopenhauer is észreveszi, a képzelőerő és a *reflexió* működik, nem egyszerűen a szenvedés ténye okozza, hanem a szenvedés *képzete*. Ám a seb, melyet a világ ejt a

szubjektumon, a rajta hagyott nyome reflexió irányíthatatlanságáról és törekenységéről tanúskodik.

A sírás babanyelve

„Ideje van a sírásnak és ideje a nevetésnek, ideje a jajgatásnak és ideje a táncnak” – mondja a Prédikátor (3,4). A sírás sajátos ideje, *kairosza* az a megfelelő pillanat, mikor megnyílnak a könny csatornái, miként az egeké az eső közeledtével, hogy kicsorduljon, kiáradjon a bensőt folytonosan átítató folyadék. Mert valóban ideje van a sírásnak, mely maga is az idővel szembeállít, s e szembeállítás különös példája a kisgyermek sírása. Megszületettségünk, gyermeki létünk ősmúltként olyan alapzata minden időtapasztalatunknak, mely sohasem volt jelen. Feltétlen feltétele bármiféle viszonyulásunknak az időhöz, minden múltunknak, jelenünknek és jövőnknek, ám ilyenként nem az idő rendjébe illeszkedik, inkább az idő hasítódik ki belőle.

A kisgyermek sírása lehet dühös vagy fájdalmas, ám noha folytonosan ki van téve az éhségnek és a fájdalomnak, könnyeket még nem ismerő babasírásával mégsem pusztán *jelzi* e megpróbáltatásokat, hanem az anyjával, apjával s rajtuk keresztül a világgal való kommunikáció általános formáját valósítja meg. A *sírás nyel-*

vét sajátítja el legelébb, majd a mosolyét, nevetését és gügyögését, hogy később szép lassan, fokozatosan szabadítsa ki ezekből a beszédét. A sírás babanyelve, mely talán az énekhez áll legközelebb, egyfajta ősvizonyulás a világhoz, a világ még távolság nélküli jelenléte a gyermekben, aki minden jelzésen túl és innen szinte azonos a maga sírásával, egész kis lényé feloldódik benne mintegy. Ez a szubjektum és objektum dichotómiája előtti állapot, közel lévén még a magzat hangtalan vízben lebegéséhez az anyaméhben, testében őrizi az onnan való kivettetés, azaz a világra jövetel megrendítő emlékét. A distanciateremtő beszéd és a tárgyiasító tekintet tevékenységétől mentes, úgyszólván túl közeli világviszony ez, precízebben fogalmazva mindenféle világ felnyílását megelőző alaphelyzet. Az emberi lét ebből bontakozik ki, a sírás nyelve által kitöltött és felrajzolt állapotból, egy úgyszólván telesírt babavilágból. Embernek lenni tulajdonképpen annyi, mint szüneteltetni olykor a folytonos sírást és időlegesen megvigasztalódni a sírás különféle pótlékai, mondjuk a beszéd és a gondolkodás révén. Végül is ezért elengedhetetlen feltétele az emberi létezésnek a barátság fent említett jelensége. Noha a seb, mit születése okozott, sohasem gyógyulhat, mivel tulajdonképpen ő maga ez a seb, a felnőtt ember könnyeit felszárítva minduntalan elfedi mind-

ezt. Ám mikor ideje elérkezik, újra előtör belőle.

A szem tanúja és a helyettesítés

A másik számára megnyilvánuló arc és sírás látványa felveti a sírás tanújának – már ha van ilyen – kérdését. Merthogy nemcsak szemérmes sírás fordul elő, de a sírás lehet fegyver is, melynek során a manipulatív, szándékosan síró mintegy revolverezi az őt nézőt. Azt mutogatja, hogy elrejt valamit, valami „mérhetetlent”, aminek a sírás csupán jele. „Kibírhatalan fájdalmat, óriási érzelmeket”, melyek vádként nehezülnek a szemlélőre, aki így tanúból vádlottá válik, a fájdalom okozójává, de legalábbis enyhíteni képtelen cinikus nézőjévé. „Sírok! Miért nem csinálsz már valamit?!” – provokál tekintetével a hiperreflektált síró, és a mit sem sejtő néző zavarodott, szégyenteljes tekintettel áll ott. Ez a rafinéria több szempontból is összezavarja a képet, mert számító módon fellépve kiaknázza a sírás jelenségében valóban meglévő kétértelműségeket.

Hiszen, mint láttuk, a sírásban tényleg van reflexió, ám nem a tudatos tervezés értelmében. A morálisan vádló, manipuláló síró éppen a sírás egyik lényeges oldalát véti el, aktív cselekvő akar lenni ott, ahol inkább az uralhatatlannak, a passzívnak van

helye. Ám talán még ennél is fontosabb, hogy kihasználja azt a zavart, melyet a sírás mindenképpen kelt a szemlélőben. Érdeemes ezt alaposabban is szemügyre venni. A sírás – akárcsak az arc – feleletkényszer a szemlélő számára, még akkor is, ha semmi köze a sírást kiváltó okokhoz. Az érzelm kifejezés érzelmfelkeltés is, bevonódást eredményez, semleges pozíció vele szemben nem lehetséges, az ilyennek tűnő viszonyulás maga is reakció, elfojtás, védekezés a túl sokkal, a túl intenzívvel szemben. A sírás így a távolléttel szembe-sít, egyszerre távolít el és hoz közel, a síró szem tanúja ezt a kettős mozgást tapasztalja magán. Idézzük fel ismét az ismert reakciót: „Ne sírj!” A sírás látványa vegyes érzelmeket és feszültséget kelt, ezért próbálják sokan dühösen megszüntetni. Sőt a fájdalom megmutatkozása kifejezett agressziót is eredményezhet, szadisztikus, tehetetlen reakciót, mely éppenséggel a szenvedés fokozására tesz kísérletet. „Ha már sírsz, és ezzel zavarba hozol, legyen rá igazi okod, és sírjál igazán.”

Sírás szemtanújának lenni tehát a leginkább zavarba ejtő dolgok közé tartozik. Megpillantani a könnyekben a külsővé vált belsőt, meglátni az arcban a belsővé vált külsőt – mindez különös tapasztalat, mely a szemlélőt saját maga sírásnak kitettsége felé löki. A síró látónak szintén sírhatnékja támad, legfeljebb nem

enged neki. Ám mindez nem a pusztán ragadósság miatt van, mint az ásí-tás esetében, de nem is feltétlenül az empátia vagy szimpátia jelenségével állunk szemben. Hanem akárcsak a nevetésnél, mikor a nevető arc még abban a kényelmetlen, mondhatni nevetés szituációban is nevetésre ingerel, melyben fogalmunk sincs a nevetés tárgyáról, úgy a sírásnál sem szükséges a sírás kiváltó okainak ismerete vagy éppen az együttérzés felkeltődése, hogy szánk sírásra görbüljön.

Igazából a síró magát síratnánk, ha tudnánk, ámde ez oly ritkán sikerül, mint ahogy saját sírásunk elé is job-bára gátakat emelünk. Szemben a gyermekkel, aki képes megcsodálni, próbálgatni a sírását a tükör előtt, mi magunk kívülről tekintve önmagunkra, mások feltételezett meg-döbbsent tekintete előtt elfojtjuk sírásunkat, melyet így mi magunk sem vagyunk képesek elviselni.

Ámde tükörbe nézve nemcsak mosolyogni, de sírni sem lehet. Így aztán szükségünk van olykor azokra, akik átvállalják tőlünk a sírást és képesek helyettünk sírni. A színész-re, a siratóasszonyra, de kiváltképp az énekesre, mint Jacques Brel, aki sír és izzad, miközben a *Ne me quitte pas*-t énekli – és könnyei a mieink helyett folynak. Kényes mesterségük egyfajta aszkézis, látszólag értelmet-

len cselekvés, hisz tulajdon könnyeiket adják másokért. Testvéreik ők a búskomor neveltetőknek, akik épp fordítva, önmaguk nem nevetnek, hogy minket felvidítsanak, jókedvüket adják tehát másokért. Helyettesítések, átvállalások, visszajára fordult hatások kusza szövevénye áll előttünk, mely a néző szerepéről gondolkodót egy meghökkenítő kérdéssel szembesíti: vajon nem helyettesítünk-e mi is valaki mást, mikor mégiscsak sírva fakadunk? Vajon nem pótlék és színjáték-e szükség-szerűen minden könnyezésünk? Talán saját érzelmekre és sírásra képtelen véges önvalónk helyett és felett fakadunk sírva?

Idősűrités, hazatérés

Merthogy a sírás során mintha egybesűrűsödne életünk. Minden csepp könnyünk felidézi az összes többit és össze is kapcsolódik velük, létrehozván a tudat egy különleges, nem-reflexív állapotát. Mindegyik sírásunk játékba hozza az egészt, a hozzájuk kapcsolódó érzésekkel együtt, újratemti a sírás állapotát és különleges világát, melyről – noha a háttérben mindig is jelen van – egyébként jóformán semmit sem tudunk. Az idő egyfajta sűrítése történik a tudatban, a *pathoszok* élettörténetbeli megjelenéseinek egymásra torlódása, rejtett és nyilvánvaló kapcsoló-

dások olyan érzések között, melyek életünk idejében akár meglehetősen távol helyezkednek el és amúgy talán nincs is közük egymáshoz. A sírás egybegyűjti és újrarendezi ezeket, régmúlt szomorúságokat idéz fel, hoz a jelenbe és kapcsol valami friss örömhöz, tegnapi félelmeket tol vissza az évtizedekkel korábbi gyönyörök mellé. Mint mikor egy zenei dallam hirtelen feltámadó, ok nélküli szomorúságot kelt bennünk, s a tudat mintegy keresgélni kezdi az érzelemhez a megfelelő életeseményt, hogy magát rendezett egésznek, az érzelmet pedig adekvátnak tudja, úgy a síró tudat is önkéntelenül végigpásztáz a bennünk található teljes érzelmi skálán, hogy kiválasszon valami számára megfelelő *pathoszt* és egy másikkal viszonyba hozza. Ezekben a koncentrált állapotokban a teljes „érzésállományunk” aktivizálódik és felforgatja az érzelmezháztartást.

Ez az érzésáradás a beszédelőttibe vet vissza, melyet testünkbe ékelődve magunkkal hordozunk. A sírás beszédkerülése, beszésidegensége ebből származik, nem az érzelmek úgynevezett kimondhatatlanságából. Hisz végül is nincs mit kimondani, mert akkor az egész létünket kéne kimondani. Az pedig lehetetlen. Könnyeink által hazatérni vágyunk hát oda, honnan egykor kiűztünk.

JEGYZETEK

1. „Az emóció a világ felfogásának egy bizonyos módja” – mondja Sartre. Ld. J-P. Sartre: Egy emóció-elmélet vázlata (in *Módszer, történelem, egyén. Válogatás Jean-Paul Sartre filozófiai írásaiból.* Gondolat, Budapest, 1976. 62.).
2. „...az emócióban a tudat által irányított test változtatja meg a világhoz fűződő viszonyát annak érdekében, hogy a világ megváltoztassa minőségét” – írja Sartre, majd levonja a következtetést: „Emóciónak nevezzük tehát a tudat hirtelen belezuhanását a mágikusba”. Az emóció olyan világban-lét, melyben a dolgok távolság nélkül adóttak a tudat számára.
- Ld. J-P. Sartre: Egy emóció-elmélet vázlata (in *Módszer, történelem, egyén. Válogatás Jean-Paul Sartre filozófiai írásaiból.* Gondolat, Budapest, 1976. 68., illetve 88–89.) Mindehhez hozzátehetjük, hogy az emócióban feltáruló világ éppolyan eredeti, mint az emóciómentesben, nem annak pusztán módosulása vagy torzulása.
3. Arthur Schopenhauer: *A világ mint akarat és képzet.* 67. §. (Európa, Budapest, 1991. 493. skk.)
4. A szeretet fajtáihoz lásd pl. André Comte-Sponville: *Kis könyv a nagy erényekről.* (Osiris, Budapest, 2001. 265. skk.)

A Stúdió K keres

664 jóbarátot és ismeretlent, aki képes és hajlandó fejenként 10.000 forintnyi adománnyal segíteni.

A Parlament november 13-án elfogadta a Gazdasági Bizottság TAO törvényre vonatkozó módosítási javaslatát, így a TAO támogatás kedvezményezettjei közül kikerült az előadóművészet. Maradt a sport és a film. A módosítás 2019. január 1-én lép hatályba, így már a 2018-as jegybevételből számolt és 2019-ben lehívni tervezett TAO támogatás sem érvényesíthető.

Ez a jogszabály-változás expressis verbis 10 millió forintnyi lyukat ütött a Stúdió K idei évadának a költségvetésében.

Az adományokért azt tudják cserébe felajánlani, amit eddig is nyújtottak – magukat és az előadásukat. Illetve adományigazolást mindazoknak, akik tudnak vele némi adót optimalizálni. Az adományozók neveit pedig (mintegy) aranyba foglalják és bekeretezik az előcsarnokban – mindenkiét, aki hozzájárul.

Kedvezményezett: Stúdió K Alapítvány

Számlaszám: 16200106-11615787

Bank: MagNet Magyar Közösségi Bank Zrt.

Közlemény: adomány

Adományigazolási kérelem: studiok@studiokszinhaz.hu

© Weyer Lili